

СУЧАСНІ ПІДХОДИ ДО РОЗВИТКУ СИСТЕМИ РЕАБІЛІТАЦІЇ В УКРАЇНІ: ПСИХІЧНІ ТА ФІЗИЧНІ ВИМІРИ

Марченко М. В.

*здобувач 2-го курсу спеціальності 227 – Терапія та реабілітація
Міжнародний університет
м. Одеса, Україна*

Мельник К. О.

*здобувачка 2-го курсу спеціальності 227 – Терапія та реабілітація
Міжнародний університет
м. Одеса, Україна*

Кукушкін В. Н.

*кандидат медичних наук, доцент,
доцент кафедри акушерства, гінекології та педіатрії
Міжнародний університет
м. Одеса, Україна*

Вступ. Війна в Україні зумовила масштабні фізичні та психічні травми. За оцінками МОЗ та Міністерства у справах ветеранів, мільйони людей потребують реабілітації: від лікування бойових поранень і ампутацій до подолання посттравматичного стресового синдрому (ПТСР), депресії та посткомоційного синдрому. Міжнародні організації (ВООЗ, НАТО, ЄС) наголошують, що реабілітація має бути інтегрованою частиною медичної допомоги. Україна, попри складні умови війни, активно формує власну систему, поєднуючи державні ініціативи, міжнародний досвід і локальні інноваційні практики.

Психореабілітація та нейрореабілітація

В своїй роботі Є.Опря наголошує, що нейрореабілітація є ключем до відновлення після черепно-мозкових травм (ЧМТ), інсультів та ПТСР. Нові технології (транскраніальна магнітна стимуляція, нейрокомп'ютерні інтерфейси, біологічний зворотний зв'язок) суттєво підвищують ефективність лікування. Також О.Борисова у своїх лонгітюдних дослідженнях (2022–2025 рр.) показує, що основні скарги ветеранів – це порушення пам'яті, головний біль і дратівливість. Вони часто зумовлені не лише психотравмами, а й органічними ураженнями мозку (посткомоційний синдром). Це вимагає інтеграції нейро- та психореабілітації.

Мультидисциплінарні команди (МДК)

Дослідження О.Юшковської підкреслює, що МДК є основою сучасної реабілітації [1]. До складу МДК входять: лікар ФРМ, фізичний терапевт, ерготерапевт, логопед, психолог, соцпрацівник, медсестра. Перевагами роботи МДК є: швидше відновлення, менша частота ускладнень, покращення якості життя. В роботі МДК можуть виникати певні проблеми, головна з яких – кадровий дефіцит (наприклад, лікарів ФРМ в Україні у 5 разів менше, ніж потрібно). Шляхами вирішення цієї проблеми може бути впровадження міждисциплінарних освітніх програм у вишах, розширене міжнародне співробітництво.

Військова фізкультурно-спортивна реабілітація

Дослідження В.Фурдика аналізує підготовку військових спеціалістів у Національному університеті оборони України. Рівні професійної підготовки охоплюють як **тактичний**, так і **стратегічний** компоненти, що забезпечує комплексний підхід до формування фахових компетентностей. **Практична складова** реалізується через участь у діяльності спортивних комплексів, програм **адаптивного спорту**, а також у **міжнародних тренінгах** і навчальних заходах під егідою NATO та CISM, що сприяє інтеграції у світовий професійний простір [3]. **Спортивна діяльність** розглядається як **багатофункціональний інструмент соціальної адаптації та реабілітації ветеранів**, який поєднує фізичний розвиток, психологічну підтримку та відновлення соціальної активності.

Проблеми реабілітації військовослужбовців на прикладі Центру Promed

Досвідом роботи поділився В.Гулуєв – керівник та співзасновник центру відновної медицини та рухової реабілітації «Promed Center». Повномасштабна війна, розв’язана Росією проти України у 2022 році, поставила перед медичною системою надзвичайно складні завдання. Щодня до медичних закладів надходять десятки поранених військовослужбовців з поліструктурними ураженнями, ампутаціями, спинномозковими та черепно-мозковими травмами. Одним із ключових напрямів надання допомоги є реабілітація, яка забезпечує повернення військових до активного життя, максимально можливе відновлення функцій і соціальну інтеграцію [2]. У своїй доповіді В.Гулуєв представив результати діяльності центру, проблеми, з якими стикаються пацієнти та фахівці, а також пропозиції щодо удосконалення системи реабілітації в Україні. Основними напрямками реабілітації у цент є моторна реабілітація спрямована на відновлення рухових функцій після переломів, травм кінцівок, ампутацій. Використовуються методики кінезітерапії, тренажери з біологічним зворотним зв’язком, механотерапія, вертикалізація та навчання ходьбі з ортезами. Нейрореабілітація допомога при ураженнях спинного та головного мозку, невритах, нейропатіях, ускладненнях після операцій.

Застосовується електростимуляція, функціональні вправи, відновлення дрібної моторики. Больовий менеджмент комплекс заходів для зменшення хронічного болю, у тому числі після ампутацій (фантомних болів). Психоемоційна підтримка консультації психологів, арт-терапія, групові заняття для ветеранів. Соціальна адаптація навчання самостійності, використання протезів, підготовка до повернення у цивільне життя.

Регенеративна медицина в реабілітації

Роботи спеціалістів В.Цепколенко та А.Барковського представляють напрям, що охоплює **регенеративну реабілітацію**, яка базується на поєднанні сучасних медико-біологічних технологій і відновних методик [4].

До ключових технологічних рішень належать **PRP (Platelet-Rich Plasma)-терапія, використання стовбурових клітин, біоімплантів та клітинної терапії**, які спрямовані на активацію природних механізмів відновлення організму.

Застосування цих інновацій забезпечує **прискорення процесів загоєння, зменшення больового синдрому**, а також **стимулює регенерацію тканин і нервових структур**, підвищуючи ефективність відновлення функціонального стану пацієнта.

Особливу наукову та практичну значущість має **інтеграція біотехнологічних підходів із програмами фізичної та психологічної реабілітації**, що дозволяє реалізувати комплексний, мультидисциплінарний підхід до відновлення здоров'я [5].

Лікування бойових травм

У дослідженні, проведеному О.Осадчим, проаналізовано протоколи бойової хірургії [6]. Концепція Damage Control Surgery полягає в принципі: по-перше врятувати життя і стабілізувати функцію систем організму, а вже потім виконувати реконструктивні втручання для корекції анатомічної структури органів. Система надання допомоги передбачає **чотири послідовні рівні**, що охоплюють увесь спектр медичних втручань: **від екстрених заходів із зупинки кровотечі до багатоступеневої, комплексної реабілітації пацієнта. Реабілітаційний процес розглядається як невід'ємна складова системи відновлення, що включає медичний, функціональний, психологічний та соціальний компоненти**, забезпечуючи цілісний підхід до повернення особи до повноцінної життєдіяльності та професійної активності [7].

Висновки:

1. Україна формує нову модель реабілітації, що поєднує психічний і фізичний виміри.

2. Основними складовими нової моделі виступають **мультидисциплінарна взаємодія фахівців, кластерна організація медичних закладів, а також впровадження передових технологій**,

зокрема **нейрореабілітаційних та регенеративних методів**, що забезпечують комплексний підхід до відновлення пацієнтів.

3. Військові події зумовили значне зростання потреби у медичній, психологічній та соціальній допомозі, водночас ставши потужним імпульсом для модернізації та структурного розвитку системи реабілітації в Україні.

4. **Ефективність та стійкість реабілітаційної моделі** можуть бути досягнуті лише за умови **гармонійного поєднання державної політики, активної участі громадянського суспільства та використання найкращих практик міжнародного досвіду**.

5. **Україна має всі передумови для того, щоб посісти провідну роль у сфері реабілітаційної медицини Східної Європи**, демонструючи високий рівень інноваційності, комплексності та міждисциплінарного підходу.

Література:

1. Міністерство охорони здоров'я України (2023 р., 28 липня). Що таке мультидисциплінарна реабілітаційна команда? Міністерство охорони здоров'я України. <https://moz.gov.ua/uk/scho-take-multidisciplinarna-reabilitacijna-komanda>

2. Палагнюк І. (2024 р.). Освітньо-професійна програма «Фізкультурно-спортивна реабілітація військовослужбовців» першого (бакалаврського) рівня вищої освіти. Національний університет оборони України. <https://nuou.org.ua/assets/documents/fks-25-002c.pdf>

3. Міністерство оборони України (2025 р., 12 червня). Фізкультурно-спортивна реабілітація військових: Національний університет оборони України запрошує до вступу на нову спеціалізацію. Міністерство оборони України. <https://mod.gov.ua/news/fizkulturno-sportivna-reabilitacziya-vijskovih-naczionalnij-universitet-oboroni-ukrayini-zaprophuye-do-vstupu-na-novu-speczializacziyu>

4. Вікіпедія. (н.д.). Регенеративна медицина. Вікіпедія. https://uk.wikipedia.org/wiki/Регенеративна_медицина

5. Good Cells. (2022 р., 28 грудня). Регенеративні технології в медицині: досвід та результати. Good Cells. <https://goodcells.com/blog/regenerativni-tehnologiyi-v-medicini>

6. Міністерство охорони здоров'я України (2025 р., 18 лютого). МОЗ затвердило 11 протоколів із ведення бойових травм. Міністерство охорони здоров'я України. <https://moz.gov.ua/uk/moz-zatverdilo-11-protokoliv-iz-vedennya-bojovih-travm>

7. Центр розвитку медичних технологій. (2025 р., 22 травня). Бойова травма. Центр розвитку медичних технологій. <https://www.dec.gov.ua/mtd/bojova-travma/>